

Гео Милев

Оперети и фарсове

В първото от своите „Литературно-художествени писма из Германия“ върху "бойкота на Хауптмановото „Тържествено представление““ аз минах неволно край един доста „нелитературно-художествен въпрос“ и при това въпрос от доста голяма важност: профанизирането – не демократизирането! – на изкуството – в случая – в Немско. И ако поискам да се върна още веднъж на този въпрос, ще се попитате негли: „Че защо? Нима само от Германия ще ни пишат постоянно за опрофяването на изкуството? Германия, която носи в днешно време пряпореца на нашата култура? Земята, в която и днес живеят такива поети като Густав Фалке или Рихард Демел?“ И ще се удиви всеки може би, който си мисли, че това нещо – големи мъже, поети, философи и пр. – се раждат току-тъй, из пръстта или пък, най-сетне, може би са рожби на целия свой народ, а не на едно само отделно общество – понякога твърде малко, – което живее на особена земя и под друго слънце. Впрочем упадък художествения вкус у широките общества – най-вече в наши дни – може да съществува въпреки присъствието на големи художници или поети. И може би тъкмо затуй най-поучително е опрофяването на изкуството в Немско.

Понижаването на естетическия вкус по тези места намира израз в един тъй голям дял от гражданството, който дял – ако щете: класа – освен това, поради преобладаващото си значение, едва ли не би взел връх себе си образа на целокупния немски народ. Това е една „широка коалиция“ на няколко разновидности класи, които се свързват в едно тъкмо чрез своя естетичен вкус (те имат все пак някакъв вкус); класи, които у нас биха съставили негли знаменитата „средна ръка“. И „средната ръка“ в Германия поради значителното си социално положение е завладяла тоже и един твърде голям мегдан от изкуството, литературата и театъра.

Немската „средна ръка“ като социоложки и естетичен terminus technicus събира в себе си не само дребната и едрата буржоазия, но и част от работничеството. Едно след друго се редуват тук разни малки и дребни фабриканти, дребни и едри търговци, разни посредници и комисионери без капитал, които говорят обаче постоянно за хиляди и милиони; подсигурени вдовици, наследници и охолни рентиери, които винаги щом ви срещнат, ще ви се похвалят, че днес са спали до 10 часа, или пък ще ви разправят какво са яли преди час и какво ще ядат след час; благочестиви пастори и разнокалиброви учители, банкери, офицери и т.н.; разните нисши и висши пощенски, финансови и пр. чиновници; деловодители, книжководители, счетоводители, архивар-регистратори и т. н. – все отделни малки „класички“ със собствена психика и собствена

легитимация, които взети обаче in corpore, съставят великата и едино-сущна „средна ръка“. Това са все честни и трудолюбиви хора, добри граждани, добри патриоти, добри съпрузи и добри бащи, които отдавна са си устроили „семейното щастие“, прехранват си челядта, получават си всяка сутрин най-популярния областен вестник, който обаче четат едва на обед, дават една-две стаи под наем и си имат добри, пъргави и весели домакини, които обичат най-вече бирата и музиката и затова техните руси, румени дъщери раздрънкват постоянно от първия до третия етаж своите „клавири“ и кършат от сутрин до вечер своите гласенца по мелодиите на любимите им „оперетки“. Това са хора на гражданската „средна ръка“ – всички прекарващи весело и доволно живота си, поне толкова доволно, че не им идва на ум да пожелаят нещо повече. Учениците пък синковци на „средната ръка“ веят собствен байрак и се зоват филистертум.

Животът и психиката на отделните епохи, на отделните класи, на отделните общества изтъкват понякога из своя специфичен, класов език една-единствена дума или израз като най-смислени, най-дълбокоизразни, в които тъкмо се отразява най-ярко тяхната психика. Времето на Калдерона се възплъти в „La vita e sueno“ (животът е сън); духовното поколение на Пол Верлен намери в най-дълбоките дълбини на човешката душа само „La douleur“ и „La melancolie“; Ницше създаде образа на свръхчовека; а целият вътрешен живот на немската средна класа се отразява в две слова: „Spass“ и „Vergnugen“ – шега и удоволствие. Това са най-популярните абстрактни понятия въобще из малкото абстрактни понятия, с които си служи „средната ръка“. Вместо да ви кажат, че сте скромен или умен, казват ви: „Вий не си позволявате никакви удоволствия...“ „Ами какви удоволствия?“ „Е, че – изобщо, Spass...“ Може би ще побързате да си представите хората на немската „средна ръка“ като бонвивани и в такъв случай ще повярвате, че те трябва да говорят твърде често за „любов“, не – любовта се нарича тоже Spass. Всичко е Spass и Vergnugen.

Обаче важното в случая е, че удоволствията и забавленията се дият в изкуството, в литературата и театъра – най-вече в театъра. Голямата популярност на кинематографите или на романисти като Зола, Прево, Самаров и пр. още не значи господство на „плебейските вкусове“; но когато тези вкусове завладяват сцените не само на частните театрални заведения, но се налагат дори на държавните театри, чиято културна задача се съществува божем и от културна отговорност; когато актьорът и оперният певец се обръщат на палячо и на лала – опасността за

опрофаняване на изкуството е твърде голяма и виси като черен облак през летни дни. А днес за днес естетическите вкусове на „средната ръка“ владеят почти всевластно, владеят навред, особено в търговско-индустриални центрове, дето средната гражданска маса държи в ръце първенството и надмощието. Театрите в Немско нямат сметка да представят друго освен любимите сценични блудкавости, наречени „оперети“ – глупави музикални произведения, с глупав текст и още по-глупава музика, – разните „фарсове“ или пък комедии „с музика и танц“. Разните и безбройни „Испански мухи“, „Пупшен“, „Милият Августин“, „Катер Лампе“, „Верният Екарт“ (фарс от един актьор комик)! и пр., и пр. – не ми идват всички наум, – всичко това е художествена пара и пяна, която е забавление, но не и изкуство. Това са все чудновати, една от друга по-пикантни сценични уйдурми, обикновено фабрикация на двама-трима ортаци писатели, чиято цел е само безцелното забавление. И толкова популярни са тези „оперетки“ и фарсове „с балет и музика“, че дори и вработетата по покривите подсвиркват техните мелодии, тръгнете насам, завийте натам, сутрин и вечер – навсякъде и всякога ще чуйте да подсвирква някой хлапак весело:

Всички „кукличка“ ми казват
и това ми прави шпас!...

Сензацията, забавленията, пикантерията – всичко това е стока с голям пазар в Немско. И не напразно може би казвате някога Лилиенкрон по случай поставянето на Клайстовата „Пентезилея“ на мюнхенската сцена, че сигурно ще бъде отлично рекламирана с големи шарени афиши: „Пентезилея, или амазонската сватба на великия гръцки герой Ахила. Грандиозна декоративна драма с танц и пеене. Ново! Ново! Чудесно!!! Триста млади момичета, облечени като амазонки, 300 млади гръцки танцьорки. Ще се изкарат опитомени слонове. Ново! Ново! Чудесно!...“ А консумират еснафските вкусове и консумират в голямо количество, консумират всичко, което се произвежда от безбройните популярни производители. Преди една седмица почина един от тях, Юлиус Фройнд – твърде популярен и твърде обичан, чиято слава обаче едва ли ще преживее земното му битие. Делата му обаче ще живеят още дълго, още дълго ще забавляват и наслаждават, „доде настане друг век...“

Никъде другаде – нито и във Франция – обществото не се разцепва тъй рязко на два различни противоположни дяла – на „плеба“ и на „художествен свят“, – както в Немско. Додето във Франция между един

Мишел Зевако и един Зола съвсем не съществува никаква дълбока пропаст, щом като от единия до другия се слиза с трето стъпало – Марсел Прево, – в Германия пропастта между „Пупшен“ и интимната поезия на един Демел е толкова дълбока, колкото и дъното на Великия океан. Два съвсем различни свята – свят на праха и свят на културата – живеят в Немско отделно един от друг, единът ненавистен на другия, както Ариман на Ормузда. И когато тия два свята неволно се доближат един към друг – както беше напр. случаят с Кауптмановото „Тържествено представление“, – конфликтът е неизбежен: такова е психо-социологичното обяснение на този фамозен в литературата скандал.

Може би културосоциологът да обясни издревняването на естетичния вкус и профанизирането на изкуството като логичен продукт на съвременното социално сложение, на съвременния живот „бързия труд“, който изтъква на първо място и съществуването на една грамадна класа с „малко време, малко пари и малко образование“. Но на мене по ми би прилегнало да кажа: поради безправилното културно концепиране на съвременните общества, вследствие дислокационното действие на бързите икономични успехи и откъсването на широкото общество от живота на „културния и художествен свят“. И пак ще повторя: може би тъкмо затова най-поучително е опрофанияването на изкуството в Германия.

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: Калина Григорова

Първа публикация: сп. „Листопад“, г. I, кн. 20 от 22 януари 1914

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11363>]